

08 EKİM 1993

2646 MAINSTONE, R. The Süleymaniye Mosque and Hagia Sophia. *Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 24-27 Ekim 1988*. Ed. Azize Aktaş-Yasa. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996 (Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 83; Kongre ve Sempozyum Bildirileri dizisi, 3), pp.221-229 + plates

Süleymaniye
Cami ve
Külliyesi

Süleymani Külliyesi Modelleri

Sn. Muhammed ÜLKER'e

Süleymaniye Camii'nin bahsesinin
tezyini salınmaları ile ilgili
detaylı bilgi mevcuttur

12.7.91
H

02 AĞU 2007

A virtual walking tour: the Süleymaniye Mosque. *Saudi Aramco World*, 57 v (2006) pp.22-27. Online at <http://www.saudiaramcoworld.com> [Photographs by Barry Gross and Michael Gross. With short introduction by the editors.]

15 KASIM 1993

2621 GÖKER, Selma. Sultan Süleyman, architect
Sinan and Süleymaniye. *Turkish Review*, 3 / 18
(1989) pp.31-40

-SINAN
-SÜLEYMANİYE
-KÜLLİYESİ
-SÜLEYMANİYE
-CAMİİ

08 EKİM 1994

2661 TSITROULIS, T. La restauration du minaret de la mosquée de Süleyman, à Rhodes. 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, 23-27 Eylül 1991, Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul: bildiriler. 9th International Congress of Turkish Art, 23-27 September 1991, Atatürk Cultural Center: contributions. Vol. 3. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1995 (T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, 1703; Özel-Kongre dizisi, 20-1), pp.337-345

181638

well have been designed by the same calligrapher.¹⁵ Ahmed Karahisari developed his own innovative interpretation of cursive scripts, which traced their lineage to the late Abbasid calligrapher Yaqut al-Musta'simi (d. AH 698/AD 1298). After Ahmed's death in AH 963/AD 1556, his talented adopted son and pupil, Hasan Karahisari, elaborated his manner with great success.

The account books of the Süleymaniye record the costs of paper given to Hasan Karahisari for designing the dome inscriptions of the mosque, inaugurated in AH 964/AD 1557, and of the mausoleum of the sultan's wife (d. AH 965/AD 1558).¹⁶ This calligrapher, who signed the foundation inscription carved on the *muqarnas*-hooded mosque portal, created a bolder version of monumental *thuluth* that displaced all other scripts in the Süleymaniye.¹⁷ His calligraphy on the domes of the mosque was once accompanied by painted medallions, which a contemporary historian described as 'sun-like discs' whose brilliance dazzled the eyes with their decorations in gold and silver (Fig. 5.4).¹⁸ The calligraphic roundel at the centre of the main dome quotes a verse from *Sūrat Fāṭir* (Q. 35:41), which thereafter became widely used on the domes of Sinan's smaller mosques: it underscores the parallel between the cosmos steadily held in balance by God and the firmly supported celestial dome of the imperial mosque. Hasan's calligraphy on the Süleymaniye domes launched a fashion for painted roundels with radiating letters in gold that resemble rays of light emanating from heavenly bodies.

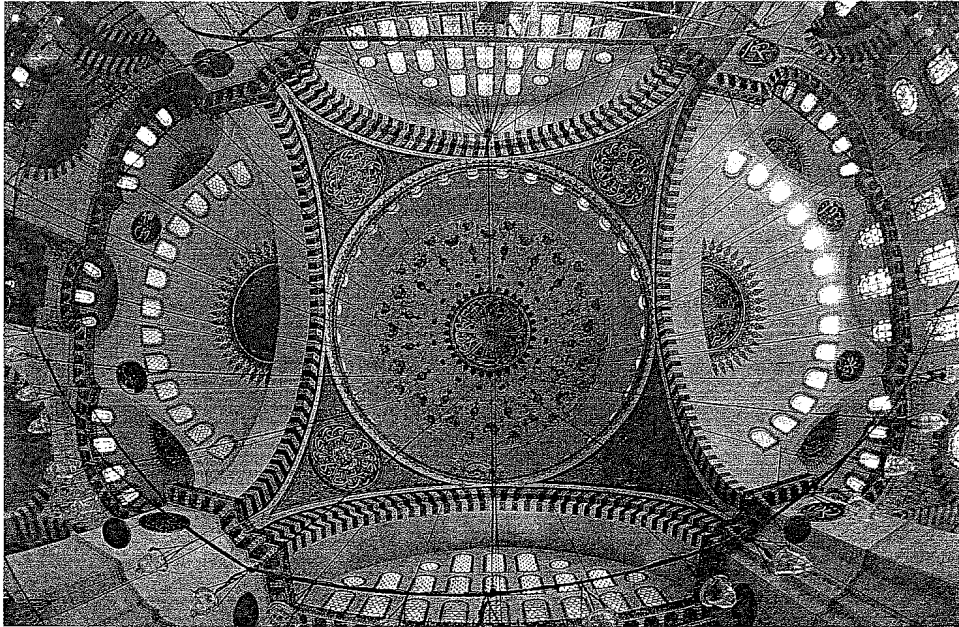

Fig. 5.4
Süleymaniye Mosque, mid-16th c., Istanbul. Dome inscriptions designed by Hasan Karahisari.

Süleymaniye Camii ve Kütüphanesi
(1814/41)
A. V. Grabengjiler (113)

Fig. 5.5
Süleymaniye Mosque, mid-16th c., Istanbul. Calligraphic roundel on the qibla wall with *Sūrat al-Fāṭiha* (Q. 1:1-7).

The autobiography Sinan dictated in the AD 1580s (AH 990s) to his painter-poet friend Mustafa Sai testifies to his profound appreciation of Qur'anic inscriptions as an integral component of his architecture. One of the passages eulogises the Süleymaniye's monumental *thuluth* inscriptions, which are identified as *müsenṇā* (that is, a script doubled in size):¹⁹

Hasan Karahisari, the *qibla* of scribes, inscribed in *müsenṇā* script the blessed verse 'God keepeth the heavens and earth' (Q. 35:41) from beginning to end on the sky-like dome, and he composed appropriate inscriptions for each paradise-like door, designing many a heart-attracting written line, which stonecutters and painters drew on the pages of Time, thereby attaining fame and repute.²⁰

The autobiography then makes the following aesthetic judgment about the calligrapher, who seems to have been a personal favorite of Sinan: 'Some say that in *thuluth* and *naskh* Hasan / Is unquestionably better than (Ahmed Kara)Hisari; / Some say that in *müsenṇā* Hasan / Has become the world's second Yaqut' (Fig. 5.5).²¹ This declaration of the calligrapher's superiority to former masters, including his own teacher, explains

BJÖRN ENGDAHL

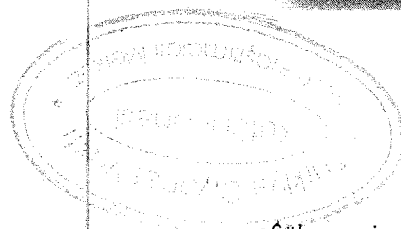
Kring Süleymans moské — kupolarkitektur och rum i Istanbul*

Närmar man sig Istanbul med båt från sjösidan framträder en historisk stad, där stadssiluetten med kupolrundningar och minaretspjut är oförändrad sedan föregående sekler. Osmanernas moskéer ligger på rad längs halvöns rygg. På den kanske mest centrala och dramatiska platsen, både synlig på avstånd och nära att nå från basaren, hamnen och många bostadskvarter, valde sultan Süleyman plats för sin moské, mitt i staden. Skärper man blicken ser man att husen som klättrar på sluttningarna nästan alla är av nyare slag, och närmar man sig land vid Eminönü kan man låta andra sinnesintryck delta i bilden av staden, den tunga avgasdoften blandad med förruttnelsestanken från Gyllene Hornet, dånet av tusentals bilar och bussar. Historien får ge vika för dagens Istanbul, hotat av en snabb och okontrollerad utveckling.

Det turkiska Istanbul var en stad av trä, låga hus i två till tre våningar lagda längs vindlande, smala gator. En grönskande trädgård hörde till huset. Staden växte fram i skötet av religiösa och sociala konventioner, den sammanhållna kulturen, ett nätverk av smågator som fördelades ut i återvändergränder. Bostadskvarter hölls åtskilda från arbetsplatserna som en spegling av samhällets strikta könsseparering. Kvarteren byggdes i sluttningar mot vattnet där varje hus ägde rätt till sin utsikt. Grannar var inte tillåtna att bygga för och skymma. Den sociala kontrollen ledde till sådana regler, ett påbudet hänsynstagande som harmonierade husen med omgivningen och lät vindarna driva fukten ut ur bostadskvarteren.

Gatorna var utan undantag mycket smala och staden ägde inte heller offentliga platsbildningar, torg eller parker (— ett arv som

* Föredrag hållet vid Istanbulinstitutets vänförenings "Istanbuldag" 23 mars 1991

Süleymaniye sett från Galatas strand. Foto Björn Engdahl

lever än idag, där nya platser som Taksim, Eminönü eller Beyazit mer utgörs av ytor som blivit över än formalt sammanhållna platser). Den rollen spelades av moskén, moskégården eller en öppen plats runt moskén. Staden var byggd i trä, men moskékomplexen byggdes i sten och skiljde alltså ut sig ur en i övrigt enhetlig omgivning. När man närmade sig moskén markerades det av byte av material från trä till sten. Moskékomplexen användes som generatorer av ett islamiskt stadsliv, de utgjorde centrumkärnor runt vilka bostadskvarteren grupperade sig i samband med den stora befolkningsinflyttningen efter osmanernas erövring av staden 1453.

Süleymaniye, byggt 1550—57 av arkitekten Sinan, är ett sådant moskékomplex. Moskén tillsammans med sociala och kulturella inrättningar bildar här en hel stadsdel som formalt skiljer ut sig från den omgivande staden och samtidigt integrerar sig i

ilgi

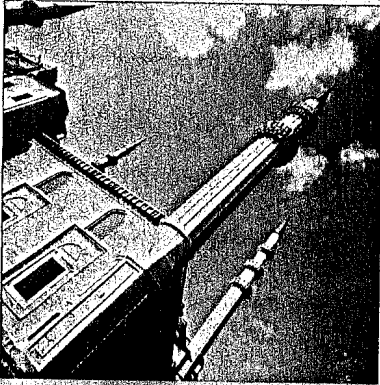
YAZ 1988
YIL 22
No : 54

SAHİBİ VE SORUMLU YÖNETMEN
K. GÜMÜR TEZEL

Adres :
Büyükdere Cad. No. 32
80290 - Mecidiyeköy - İstanbul
D.K. 24 - 80312 - Mecidiyeköy - İstanbul
Tel. 1759410

İÇİNDEKİLER

SÜLEYMANIYE CAMII	2- 11
SÜLEYMANIYE CAMII YAZILARI	12-16
KIRKGÖZ HAN	17-20
TÜRKLERDE SOSYAL YAPILAR	21-24
KAVALA'DA MEHMEDALİ PAŞA KONAĞI	25-30
THREPTUS'UN YAPTIRDIĞI ANIT - MEZAR	31-33
KADIN BAŞLIKLARI TEPELİKLER	34-35

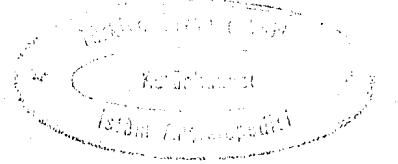

Kapak: Mesut Manioğlu

Yayıncı: MESUT MANIOĞLU
Servis: SERVİS YANAN
Yayıncı: YAYINLAMA

02 TEMMUZ 1988

Dergi / Kksp
Kütüphanede Mevcuttur

Mimar Sinan'ın kalfalık eseri

Süleymaniye Camii

Y.Mimar Beyhan ERÇAĞ

Büyük Türk mimarı Sinan'ın Şehzade Mehmet Camiinden sonra ikinci anıtsal eseri Süleymaniye Camiidir.

Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri ile ilgili tarihi yazmalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlardan biri olan Tezkiret Ül-Bünyan'ın, Nakkaş-şair Sa'î Mustafa Çelebi tarafından Sinan'ın ağzından yazıldığı bilinmektedir ve Sinan'ın gerçek katkısını en iyi yansıtan kaynaktır. (1) Bu yazmada Kanuni Sultan Süleyman ile Sinan arasında, inşa edilecek cami ve külliyesi hakkında geçen konuşma şöyle nakledilmektedir :

«Gökyüzünün doğan güneşi, insanların kalplerindeki sevgili, Allahın rahmetine kavuşmuş olan mutlu padişah Sultan Süleyman Han Hazretleri'nin bir sabah vakti aklına, ulu bir cami yaptırmak fikri geldi. Allahın aciz kulu ve padişahın hizmetkârı olan beni, yani Abdülmennan oğlu Sinan'ı huzuruna çağırıp yaptıracığı cami konusunda görüşlerimi aldı ve binanın genel planını belirleyip inşaatıyla görevlendirdi. Uğurlu bir günde ve güzel bir saatte adı geçen caminin temelleri atıldı ve kurbanlar kesilip fakirlere, salihlere sınırsız ihsanlar dağıtıldı.» (2).

Temel atma merasiminin 13 Haziran 1550 yılında yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Temele ilk harcı devrin Şeyhülislâmı Ebussuud Efendi koymuştur (3).

SÜLEYMANİYE CAMİİ YAZILARI

02 TEMMUZ 1993

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

Zübeyde Cihan ÖZSAYINER
Sanat Tarihi Uzmanı

İstanbul'da Haliç'e bakan tepenin teraslarına ideal bir değerlendirme ve şehircilik anlayışı ile yerleştirilen Süleymaniye Camii, 1550-1557 yılları arasında Kanunî Sultan Süleyman tarafından, mimar Koca Sinan'a yaptırılmıştır.

Sinan, Süleymaniye Camiinde adeta büyük bir orkestranın şefidir. Kendi eseri olan o ilâhi konserde, Karahisariler, Sarhoş İbrahimleri idare ederek, hepsine sazlarını büyük bir ahenk içinde çaldırılmış ve Süleymaniye Camiini yaratmıştır (1).

Süleymaniye Camiinin yazılarının kim tarafından yazıldığı hakkında değişik görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe nazaran, ana kubbedeki yazı Ahmet Karahisari tarafından yazılmıştır. Diğer bütün yazılar, Hasan Çelebinindir (2).

Tuhfe-i Hattatın'de bildirildiği üzere, bir rivayete göre, Süleymaniye Camiindeki yazılardan, yalnız mihrap üzerindeki ayet, diğer bir rivayete göre ise, ana kubbedeki hat, Ahmet Karahisari'ye ait olup, diğer yazılar Hasan Çelebinindir.

Bazı kimselere göre, Karahisari hayatta iken, talebesine Süleymaniye Camiinin hatlarını yazması için emir verilmiş olmasına kızmış ve kederlenmiştir. Hasan Çelebi de bu caminin bütün Celî yazılarını yazıp, tamamladıktan sonra, Tabhane içindeki «Ve yet' amune-t taam» Ayetini yazmaya sıra gelince hizmetin ağırlığından dolayı gözleri hastalanıp, bulanık görmeye başladığından, mecburen o ayeti, Ahmet Karahisari'ye baş vurarak tamamlamışlardır. Nitekim o kitabedeki hünerin diğerlerinden daha fazla olduğu söylenir (3).

Diğer bir nazariyeye göre «Süleymaniye Camiinin büyük kemerindeki müsenna yazı Karahisari'nindir (4). Bunun dışında, mihrapta, pencerelerde,

kapılarda, tabhane ve diğer bölümlerdeki yazılar hep Hasan Çelebinindir (5).

Kaynaklar genellikle, tüm yazıların Hasan Çelebi tarafından yazıldığına birleşmektedirler (6).

Sayın Prof. Dr. Ali Alpaslan'a göre Süleymaniye Camiinin kubbesindeki yazı Karahisari tarafından yazılmış, ancak bu yazı zamanla bozulduğundan, sonradan Abdülfettah Efendi tarafından yenilenmiştir. Zamanın padişahı Abdülmecid tarafından, Süleymaniye Camiinin harap olan yazılarının eski üslûbuna uygun olarak yeniden yazılması emredilince, geniş bir odaya ihtiyaç duyan Abdülfettah Efendiye padişahın bir ev ihsan ettiği bilinmektedir.

Prof. Dr. Ömer L. Barkan'ın, Süleymaniye Camii ile ilgili yapmış olduğu araştırmalarla, kubbe kitabelerinin resmedilmesi için lüzumlu kağıdın ve sütun başlıklarına yazılacak yazılar için gereken altın varakların bedeli ortaya çıkarılmıştır (7).

Kubbe yazısının Hattat Ahmet Karahisari tarafından yazıldığı, Tezkiret-ül-Bünyanda belirtilmiştir: «... Nihayet caminin büyük kubbesi kapandı ve diğer bölümlerde de inşaat ilerledi. Hattatların kiblesi olan Ahmet Karahisari, kubbe içine çok güzel bir hatla, (Allah-u yûmsikû-s-semâvati ve'l ard) ayeti kerimesini, sonsuza kadar kalması dileği ile yazdı. Ayrıca her kâpiya ayrı ayrı kitabeler kondu. Bu kitabeler en büyük hattatlara hazırlatılıp, usta taşçılar ve nakkaşlar tarafından rüzgâr gibi geçen zamandan bir sayfa kalması için taşa geçirildi (8).

Ahmet Karahisari (Afyon Karahisarlı Ahmet Şemsettin Efendi) 16. yy. hat sanatının önde gelen hattatlarından. Doğum tarihi ve hayatı hakkında kesin

bilgimiz olmamasına rağmen, sanat hayatına II. Beyazıt devrinde başladığını ve I. Selim ile Kanunî Süleyman devirlerinde hat sanatının zirvesine çıktığını bilmekteyiz. Karahisari'nin yazıyı ilk olarak kimden öğrendiği bilinmemektedir. İlk hocasının Yahya Sofi olduğu söylenirse de, eserlerine attığı imzalarda onun adını kullanmaması ve Esedullah-ı Kirmani'den bahsetmesi göz önüne alınırsa, esas hocasının bu sonuncu zat olduğu ortaya çıkar.

Münzevi bir hayattan hoşlanan hattatın, kendisi kadar başarılı bir hattat olan kölesi Hasan'ı manevi evlat edinmesi ve onu varisi olarak görmesi evlenmemiş olması ihtimalini hatıra getirir.

Karahisari'nin daha sonraları Halvetiye tarikatı Şeyhi olan, Cemal Halife ile olan arkadaşlığını görmekteyiz. Sanata ve ilme büyük önem veren Karahisari, sadece hattatlıkla yetinmeyip iyi Arapça ve Farsça öğrenerek, ilim ve edebiyatla uğraşmış, hattâ Türkçe şiirler bile yazmıştır.

Karahisari, Esedullah'ın talebesi olması nedeniyle, Anadolu'da Yakut ekolünü devam ettirmiştir. Karahisari Yakut'u hat sanatında taklit etmekle kalmayarak, onu geçmeye de muvaffak olmuştur. Karahisari'nin celi yazıdaki tesiri Mustafa Rakım'a kadar devam etmekle beraber, sülûs ve nesih yazılarından üslûbu, Şeyhin yaptığı yenilikler karşısında benimsenmiyerek, kısa bir zamanda talebeleri tarafından terk edilmiştir.

Karahisari'nin Topkapı Sarayı ile Türk İslâm Eserleri Müzelerinde bulunan Kur'an-ı Kerimleri yanısıra, Süleymaniye Camiinin kubbe yazısı, Mimar Sinan'ın sebil ve türbe kitabesi, Piyale Paşa Camiindeki «Selâmün Aleyküm Tibtâm» ayeti ve kendi mezar taşının yazısı bilinen eserleri arasındadır.

Süleymaniye Camiinin tarihi kitabesi

Karşısına geçince bulunduğunuz yerden ta rahatça okuyabileceğiniz büyüklükte ve yükseklikte olan yazılar, mermer üstüne işlenmiştir ve yüzyıllardan beri özelliğini hala koruyor.

H. ŞİNASİ ÇORUH

KANUNÎ Sultan Süleyman Osmanlı Devletinin X. hükümdarıdır. İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından sonra taht'a çıkmış dördüncü padişah'tır. Saltanat (1520-1566) süresinin uzunluğu ile de dikkati çeker. Kanunî (1494-1566) devri gerçekten «Muhteşem»dir. Ne denli tenkid edilirse edilsin, vergi düzenlemesinden tutun da, toprak reformuna, hattâ imam, müezzin, kayyum maaşlarında görülen oran-sızlığın giderilmesine kadar her yönde bozuk, çıkmaz noktalar ele alınmış ve günün koşulları doğrultusunda hepsi bir bir düzeltilmiş, kanunlaştırılmıştır. Bunun gerçekleşmesini sağlayan, EBÜSSUUD Efendi (1490-1574)'dir. Bu muhteşem devrin temel taşlarının içinde ad bırakmış vazgeçilmez büyük bir simâdır. Mimaride Sinan aynı «muhteşem» devri yüzyıllar öteye tanıtıcı eserler bırakmayı başarmış koca bir mimar.

Sinan, «kalfalık devrimin eseri» der Süleymaniye Camii için. Yedi uzun yılda tamamlanan (1550-1557) camiin

dört minâresi ve on şerefesi vardır. Belki, Sedefkâr Mehmet Ağa'nın inşa ettiği Sultanahmet Camii (1609-1619) gibi fazla aydınlık değildir ama, mâbedin akustik yapısı hiçbirinde yoktur. Sonra külliye olarak ele alındığında, azamet daha belirgin biçimde kendini belli eder. Velhâsıl, Süleymaniye Camii Kanunî devrinin vazgeçilmez bir şaheseridir.

HATTAT HASAN ÇELEBİ

Şimdi, bu pırlanta eserin giriş kapısı üzerindeki Kitâbeyi kimler hazırlamış ve üç bölüm halinde yer almış bulunan mermere yazılmış Arapça metinde neler ifade edilmiş, onları bir bir açıklayalım. Derler ki: Kitâbeyi Hasan bin Ahmed yazmıştır. Kendisine Çerkes Hasan da denir. Ahmed Karahisari (Afyonkarahisari)'nin azatlı kölesi, mânevî evlâdır. Karahisari bir ikinci benzeri bulunmayan usta hattatlardandır. Kendisi 1556'da vefat ettiğine göre, Süleymaniye Camiinin tamamlanışını görememiştir. Kubbedeki yazı ona aittir, diyenler de vardır. Fakat, kapıdaki Ki-

tâbe Karahisari'nin öğrencisi Hasan bin Ahmed yani Hasan Çelebi tarafından tertiplenmiştir. Metin, Ebüssuud Efendi'nin eseridir.

Eski müftülerden ve muhaddislerden Bekir Hâki Efendi Süleymaniye Kütüphanesinde Kitâbeyi açıklayan bir risâleye rastlamış ve not almış. Değerli araştırmacılarımızdan Cevdet Çulpan 1965'te Bekir Haki Efendinin (risâleye ait notlar kaybolduğu halde) verdiği bilgilere dayanarak aynı risâleyi Kütüphanede aramış, fakat bulamamış. Tıp Tarihi Enstitüsünde (bu konu ile ilgili kayıtlar) 1969 yılında yaptığım araştırma sırasında aziz hocam Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in verdiği dosyada Cevdet Çulpan'ın çalışmalarına da rastladım. O notlarda Prof. Ahmet Ateş'e, Raif Yelkenci'ye, Mehmet Safai'ye, Hasan Ali Göksay'a gösterdikleri ilgiden dolayı teşekkürü bile ihmâl etmeyen Cevdet Çulpan bu konuda bir kitapçık (risâle) hazırladığını belirtiyor.

Camiin cümle kapısı üzerindeki kitâbe üç bölümden oluşmaktadır. Sağ-orta-sol olarak 1 x 3 m. ebadındadır. Yükseklik (yerden, alt kenarlara kadar sağ ve solda bulunanlar) dört metre, ortadaki bölümün alt kenarı ise, yerden altı metredir. Satırların yüksekliği elli santimdir. Buna göre, kitâbenin yerden üst kenarına kadar yedi metre gelen uzaklığı, rahatça okunmasına engel olmamaktadır. İşte burada Hasan Çelebi'nin ustalığı ortaya çıkar. Kitâbeleri bilhassa mâbetlerde bulunanları Kur'an-ı Kerim'in ilk nâzil olduğu dile uygun olarak yazmak âdeti vardır. Süleymaniye Camiinin kitâbesi aynı âdete uyularak yazılmıştır. Fakat, hangi taş işlemecisinin yaptığı bilinmemektedir. En az yazıyı istifleyen hattat Hasan Çelebi ustalığı kadar büyük bir incelikle işlenen mermerde kimin emeği bulunduğunu ayrıca araştırma gerektirmektedir.

Süleymaniye Camii kitabesinin birinci bölümü

HASAN ÇELEBİ NASIL YETİŞTİ?

Hasan Çelebi (Hasan bin Ahmet = Ahmed oğlu Hasan ya da Çerkez Hasan) adı ile anılan ünlü bir hattattır. Sülüs, celi sülüs ve nesih yazısını üstâd Karahisari'den öğrenmiştir. Celi sülüs'te önemli bir yeri vardır. Karahisari'nin Ferhat Paşa, Derviş Mehmet Çelebi, İbrahim Hüsnü, Muhiddin Halife, Süleyman Halife gibi ünlü öğrencilerinin başında Hasan Çelebi gelir. Hocası Karahisari'nin vefatından sonra

Sudan

restricted to its original function of covering walls and ceilings with carved or moulded patterns. The largest corpus of stucco work from the early Islamic period has been found at the Abbasid capital of Samarra in Iraq. The stucco from this site has been divided into three groups or styles which may represent a chronological development. Style 'A' consists of vine leaves and vegetal forms derived from the Byzantine architecture of Syria-Palestine; style 'B' is a more abstract version of this; and style 'C' is entirely abstract with no recognizable representational forms. The first two styles appear to be carved, but the third style was produced by wooden moulds. The Samarra styles are significant as they reappear later in buildings such as the Ibn Tulun Mosque where the soffits of the arches are decorated with style 'B' ornament. After the collapse of the Abbasid caliphate stucco continued to be one of the main forms of decoration and spread throughout the Islamic world to India, Anatolia and Spain.

See also: Khirbet al-Mafjar, Samarra

Sudan

The Republic of Sudan is the largest country in Africa and spans the area between North Africa and sub-Saharan Africa.

Like Egypt, Sudan owes its existence to the Nile, which flows through the country from Kenya in the south to Egypt in the north. The western part of the country forms part of the Sahara desert whilst the area east of the Nile is divided between the Ethiopian Highlands and the Red Sea.

Although Islam is the official religion, Muslims only make up two-thirds of the population, the rest of whom are either Christian (4 per cent) or have tribal religions. Historically northern Sudan has always been dominated by its Egyptian neighbour to the north, nevertheless, throughout the medieval period (seventh to sixteenth centuries) a number of Christian urban centres such as Meroe and Kush have flourished. Islam became the principal religion of north Sudan in the early nineteenth century after the invasions of the Egyptian ruler Muhammad Ali. In the late nineteenth century there was a revolt against Turkish Egyptian rule which led to the establishment of a quasi-religious state ruled by the Mahdi. This state lasted for sixteen years until 1898 when the country was incorporated into the British Empire.

The materials of construction used in the Sudan vary greatly depending on the region and the people. On the Red Sea coast in the north of the country coral is the traditional material for permanent buildings, whereas in those parts bordering on the Nile, including Khartoum, mud is principally used.

There are few Islamic buildings in Sudan which date from before the nineteenth century, except in the Red Sea port of Suakin. This city which lies to the south of Port Sudan flourished under the Ottomans from the sixteenth century. Now almost entirely abandoned, Suakin provides a useful indication of the historic urban architecture of the Red Sea coast which has elsewhere mostly disappeared. The houses, many of them up to three storeys high, are built of coral slabs taken from the coastal foreshore.

In the Nile valley houses are traditionally built around two or three sides of a large central courtyard or compound. The standard method of construction is horizontal courses of mud and dung mixed with small stones and later covered with a plaster of smooth mud (jalus). The most striking feature of traditional houses in the area is the painted decoration made of mud- and lime-based pigments. Usually the outer façades of the houses are decorated with particular emphasis on the doors, whilst inside a principal reception room is also decorated.

See also: East Africa, Egypt, Somalia

Süleymaniye

Ottoman mosque complex in Istanbul built for Suleyman the Magnificent between 1550 and 1557.

The complex consisted of a hospital, medical school, hospice, soup kitchen, primary school, four madrassas (colleges), shops and coffee houses in addition to the mosque itself. The complex is built on an artificial platform on top of a hill that overlooks the Bosphorus; to the east the ground slopes away rapidly. The mosque precinct contains three main areas, the mosque itself in the centre, a courtyard to the north and a tomb garden to the south which contains the tomb of Suleyman and his wife. The mosque is covered with a large central dome (25 m diameter) with two large semi-domes of equal radius, one above the north entrance and one above the mihrab. The central area is flanked by side aisles covered by small domes of

Süleymaniye Camii (151)

CELÂL ESAD ARSEVEN

Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Tarihi ve Şehircilik Profesörü
Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Üzasından

25 TEMMUZ 1992

DIA için formül
A-3044

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

TÜRK SANATI TARİHİ

MENŞEİNDEN BUGÜNE KADAR

MİMARİ. HEYKEL. RESİM. SÜSLEME

ve

TEZYİNİ SANATLAR

I. FASIKOL

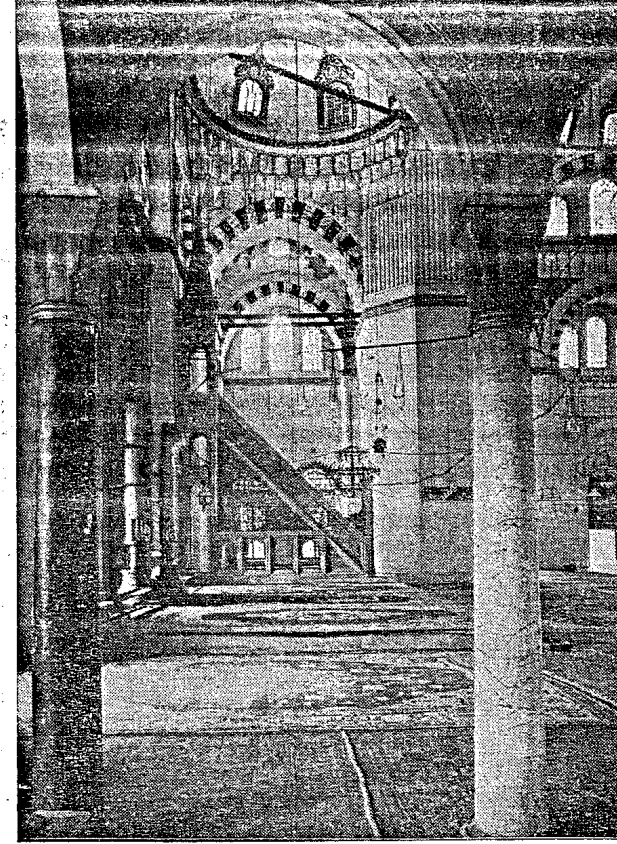
Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Kütüphanesi

Kayıt No. : 11499-1

Tasnif No. : 709.55
ARS-T

İSTANBUL — MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Şekil 632 — Şehzade Camiinin mahfil altından minbere doğru görünüşü.

liğidir. Bu şekil, Mısır ehamları gibi binaya bir sükûn ve oturaklılık manzarası verir.

Caminin ikişer şerefeli iki minaresi vardır. Bunlar o zamana kadar yapılmış olan minarelerden daha mevzun ve nisbetlidir.

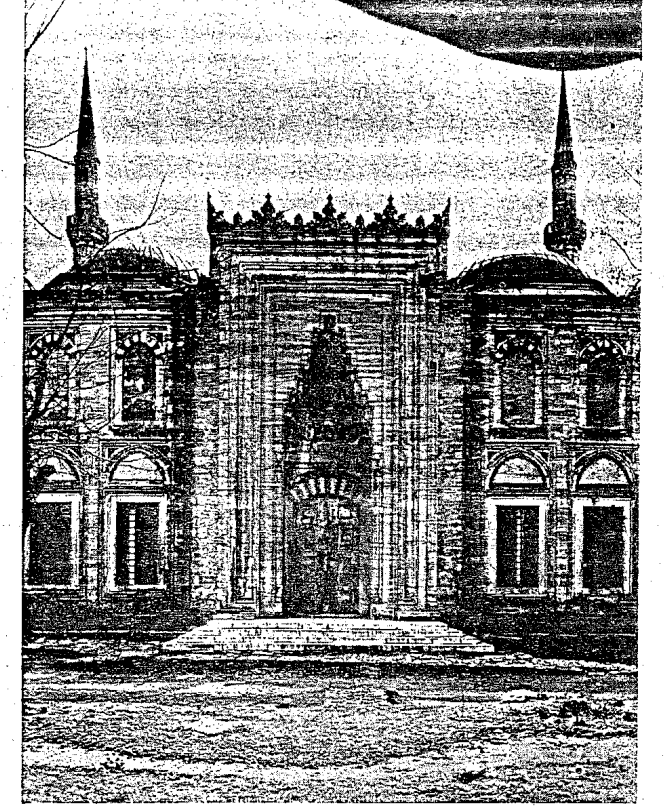
Minarelerin bedenleri çok satırlı bir menşur şeklindedir. Bu satırlar asabalarla şakulî kitabelikle ayrılmıştır. Bu suretle daha nârin ve ince gösterilmiştir. Asabaların yeknesaklığını izâle için de aralarındaki satırlar kabartma bezemelerle süslenmiştir.

Bayezid Camisinde olduğu gibi bu caminin de, üstü kubbelerle örtülmüş revaklı bir haremi, yani iç avlusu vardır. Bu revakların sütunları mermer ve somakidir. Her iki sütun arasında birer sivri kemer örülmüştür. Bu kemerlerin taşları kırmızı ve beyaz olarak bir aşırı olmak üzere sıralanmıştır.

Mihrabın ön tarafındaki bir mezarlık içinde bir kaç türbe vardır. Bunlardan biri Şehzade Mehmed'in türbesidir. (Bak: Türbeler bahsine.)

Süleymaniye camisi: (İstanbul) M. S. 1557 (H. 964.)

Klâsik devrin şaheseri olan bu câmi Kanunî Sultan Süleyma'nın emriyle *Mimar Sinan* tarafından, eski sarayın yanında Boğaza ve Halice nazır bir sırt üzerine inşa edilmiştir. Bunun da Bayezid ve Şehzade camilerindeki gibi revaklı bir iç avlusu ve bir de büyük bir dış avlusu (harimi) vardır. Bu iç avlu ile

Şekil 633 — Şehzade Camiinin iç avlusuna girilen cümle kapısı.

cami sahnı ve avlunun birlikte plânı bir mustatil teşkil eder (Şekil 636).

İç avlunun, biri cebbhede ve ortada, diğerleri yan cebbelerde olmak üzere üç kapısı vardır. Ortadaki kapı abidevi ve yüksek bir tackapı şeklinde olup başına mühim bir mimari eserdir (Şekil 640).

Şakulî bir menşur-u mustatilî şeklinde olan bu kapının duvarları içine odalar yapılmıştır. Kapının dışında mermerden birkaç kademe ile çıkılan bir sahnelik bulunmaktadır.

Kapının yan duvarları kalınlığının ortasına içerlek olarak mihrab şeklinde ve üstü karnaslı bir hücrevi oyuk açılarak altına daha küçük bir kapı yapılmış ve cebhe sathıyla bu kapı üstündeki höcrevi tavan karnaslarla birleştirilmiştir. Büyük kapının dış sathı yukarısında mustatilî bir taş kitâbe içine kabartma ve yaldızlı olarak şu yazılar yazılmıştır:

لا اله الا الله محمد رسوله

Yani «Allahdan başka ilâh yoktur ve Muhammed allahın resulüdür.» Alt kapının kitâbesinde de.

ان الصلوة على المؤمنین کتاباً وقوتاً

Avet-i kerimesi yazılıdır. Tercümesi: (Müminlere muayyen zamanlarda namaz kılmak kitabda emr olunmuştur.)

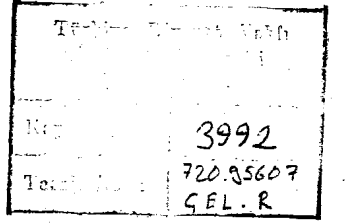
Bu kapıdan geniş bir iç avluya girilir. İç avlunun etrafı dahilen zeminden biraz yüksekçe bir mer-

Süleymaniye Camii
(Rodos)
25 TEMMUZ 1992

RODOS'TAKİ TÜRK ESERLERİ VE TARİHÇE

ZEKİ ÇELİKKOL

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ - ANKARA

1986

50

RODOS'TAKİ TÜRK ESERLERİ VE TARİHÇE

Erkeğin taşında: "Hüvelbaki-Osmanlı devlet ricalinden olup Cezayir-i Bahr-i Sefid (Onkiadalar) Vilayeti Maliye Müdürü iken öbür dünyaya göç etmiş olan Hacı Necip ruhuna fatiha-1305 (1887-88).

Kadının taşında: "Hüvelbaki-Devlet ricalinden Vilayet Defterdarı iken vefat eden Hacı Necip Bey eşi Hacı Hafıza Hanım ruhuna fatiha-1307" (1889-90).

BÖLÜM II

CAMİLER

SÜLEYMANİYE CAMİİ

Plan VIII-IX-X

Bulunduğu Yer: Şehir Planı No. 68

a) Tarihçesi ve Mimari Yapısı:

Eski Şehirde, Rodos'un en kalabalık turistik bölgesi olan Sokratus Caddesi sonunda küçük bir tepe üzerine kurulu olan Süleymaniye Camii'nin 1224 Hicri (1808) yılında yeniden yapıldığını söylemektedir bazı yabancı kaynaklar. Bu kaynakların ifadeleri dikkate alınır, Süleymaniye'nin Rodos'ta Türkler tarafından yapılmış olan önemli yapıtlardan belki de en yenisi olarak kabul edilmesi gerekecektir. Fakat halk arasında bu Caminin Rodos'un fethinden sonra, Sultan Süleyman tarafından Saint Apostoli Kilisesinin bulunduğu yere yaptırıldığı ve mimarının da Mimar Sinan veya Onun Başkalfası olduğu rivayet olunur. Ama daha yaygın bir kanaate göre, H. 947 (1541) yılında¹⁶⁶ Maktul İbrahim Paşa Mısır'a giderken Rodos'a uğrayıp, Cami inşa ettirmesi konusundaki "Ferman-ı Padişahi" yi yerine getirmiş ve adada iki Cami inşa ettirmiştir. Bunlardan biri Süleymaniye, diğeri İbrahim Paşa Camileridir. İnşa tarihinde Süleymaniye Camii'nin minaresi bir, İbrahim Paşa Camii'nin minaresi iki şerefeli olarak yapılmıştır. (Resim 75-76)

Süleymaniye Camii'nin iki şerefeli ve prizmatik gövdeli bugünkü minaresi, 90 sene kadar önce (1890-95) yıllarında yıkılan eski minarenin yerine yapılmıştır. Şer'iye Mahkemesinde bulunan bir fotoğraftan, eski minarenin silindirik gövdeli, konik tepeli ve tek şerefeli olduğu anlaşılmaktadır. Bugünkü minare 1925 yılında genel bir tamir görmüştür. (Resim 77-78)

Caminin mimari tarzına bir parça temas etmekte yarar vardır. Avludan girişte ilk göze çarpan şey, Caminin iki revakıdır. Birinci revak¹⁶⁷ üzeri tahta örtülüdür. Gri taştan yapılmış 8 sütun üzerinde oturtulmuş olan ikinci revak ise yedi adet yarım küre kubbelerle örtülmüştür. (Resim 79) Ortada bulunan Cami giriş kapısının kemeri basıktır. Kemer taşları

¹⁶⁶ İbrahim Paşa Camii kitabesinde yazılı olan H. 947 (1541) tarihinin Süleymaniye'nin de inşa tarihi olması daha akla yakın gelmektedir. Böyle olmasına rağmen bazı yazarlar, avluda, giriş kapısı yanındaki Süleymaniye Camii imam evinin üzerindeki kitabe yazılı olan 1224 (1809) yılını yanlışlıkla caminin inşa tarihi olarak alırlar. Sözü edilen kitabenin metnini doğru okutamadığım için buraya alamadım.

¹⁶⁷ Revak, üstü örtülü açık yer, saçak altı. Ferit Devellioglu, Osmanlıca - Türkçe lügat, Aydın Kitabevi. Revak burada, son cemaat yeridir, gecikenlerin namaz kıldığı sahanlıktır.